

A MŰSZAKI FEJLESZTÉS ÉS A FIATAL ÉRTELMISÉG PROBLÉMÁI

*A DISZ Petőfi Körének vitája
1956. október 10-én
a Közgazdaság-tudományi Egyetem
nagytermében*

VITAVEZETŐ: Kiss Árpád

ELNÖK: Kázmér Sándor és Hegedűs B. András

KÁZMÉR SÁNDOR: Kedves barátaim, kedves elvtársak! A DISZ Petőfi Körének vezetősége nevében üdvözlöm az elvtársakat mai ankétunk alkalmából. Erre az ankétra, amelynek tárgya „A műszaki fejlesztés és a fiatal értelmiség problémái”, elhívtuk Kiss Árpád elvtársat, a Műszaki Fejlesztési Tanács elnökét.

Azt hiszem, hogy a fiatal műszaki értelmiség már régen igényli ezt az alkalmat, hogy elmondhassa a műszaki fejlesztéssel kapcsolatos saját problémáit. A vita vezetője, Kiss Árpád elvtárs, vitaindító bevezetőt mond. Kérem az elvtársakat, hogy a bevezető alkalmával, vagy utána, a hozzászólások kapcsán írják meg kérdéseiket, vagy jelentkezés formájában küldjék ide az asztalhoz nevüket, munkahelyük feltüntetésével. Felkérem Kiss Árpád elvtársat, hogy tartsa meg vitaindító előadását.

KISS ÁRPÁD: Tisztelt kollégák! Örülök annak, hogy a DISZ Petőfi Köre napirendre tűzte gazdasági építőmunkánk egyik legfontosabb kérdését: a műszaki fejlesztést. Remélem, hogy ez az ankét hozzá fog járulni ahhoz, hogy gazdaságpolitikánk e legdöntőbb célkitűzésének megvalósításából, a Központi Vezetőség 1955. novemberi határozatának¹ végrehajtásából minél eredményesebben ve-

¹ Az MDP KV 1955. november 9–12-i ülésén határozatot hozott „ipari termelésünk megjavításának és műszaki színvonalának emelésének feladatairól.” (*Szabad Nép*, 1955. nov. 13.)

gyék ki részüket, különösen vegye ki pedig részét a magyar fiatal műszaki értelmiség.

Különös jelentőséget ad ennek az ankétnak az, hogy olyan időpontban folyik le, amikor a közvéleményben széles hullámokat kelt pártunk Központi Vezetőségének az értelmiség körében végzett munkáról szóló határozata,² amikor ennek végrehajtásához az élet minden területén hozzálátunk.

Én nem vállalkozom arra, hogy ezt az ankétot a magyar ipar műszaki színvonalát, elemzését magába foglaló, vagy műszaki célkitűzéseit ismertető előadással bevezessem. Bevezető mondanivalóm nem lép fel nagyobb igénnyel, mint hogy az első hozzászóló legyek. Szeretnék felvetni néhány olyan gondolatot a műszaki fejlesztés köréből – a teljességre való törekvés igénye nélkül –, amely véleményem szerint alapjául szolgálhat annak, hogy mai ankétunkon aktív, széles körű és eredményes vita bontakozzék ki. Ezzel az igénnyel és ebben a terjedelemben tartom meg vitaindító hozzászólásomat.

Pártunk Központi Vezetőségének novemberi ülése leszögezte: az ipar műszaki színvonalának emelésében eredményeink kisebbek, mint azt lehetőségeink megengedték volna. De ha ma többet is foglalkozunk a hibákkal, és keressük azok gyökereit, mert ez kijavításuk előfeltétele, figyelniük kell az eredményekre, amelyeket a felszabadulás óta elértünk, hogy ezen eredmények elérésében szerzett tapasztalatainkat éppúgy, mint a hibák elkövetésében szerzett tapasztalatainkat, hasznosíthassuk.

A műszaki fejlesztést az első ötéves terv időszakában több tényező gátolta. Én a tényezőket elemzésük során két csoportra bontanám.

Az egyik csoport: az iparpolitikai tevékenység. Iparpolitikánkat az első ötéves terv időszakában számos területen a voluntarizmus, az objektív adottságok nem kielégítő figyelembevételével jellemezte. Az ipar fejlesztésében a nagy számokra törekedtünk, hogy az általunk kialakított mutatórendszerben minél nagyobb és minél tetszetősebb eredményeket érjünk el. E nagy számokra való törekvés hozta magával, hogy a termelés mennyiségi mutatói mellett az ipar fejlesztésében a napi termelési feladatok teljesítésében is háttérbe szorultak a minőségi gyártás követelményei. Ha összehasonlítjuk az ipar műszaki színvonalát a háború előttivel, nagy fejlődést tapasztalhatunk. Létrehoztunk új üzemeket, amelyek a legmodernebb technikát alkalmazzák. A technikai színvonal emelésének fő módszere az első ötéves terv időszakában az új, korszerű követelményeknek megfelelő nagylétesítmények építése volt. Az ipar műszaki színvonalának emelését mutatja ugyanis Magyarországon a korábban nem létezett gyártási ágak létrehozása. Új

² *Értelmiségi politikánk néhány kérdéséről. Az MDP Központi Vezetőségének határozata.* Bp., Szikra, 1956. 16. o.

iparág a nagyüzemi építő-, bútor- és ruházati iparunk is például. Jelentős mértékben fejlődött közlekedési gépgyártásunk és hajóiparunk.

Ugyanakkor azonban, amikor az új létesítményeket a legmodernebb technikai színvonalon kívántuk megvalósítani, nem törődtünk a meglévő ipari üzemek technikai színvonalának fejlesztésével, a meglévő ipari üzemek rekonstruálásával, pedig ipari termelésünk túlnyomó többségét ma még nem az új, modern létesítmények adják, hanem a régi üzemek. Nehéz lenne ma megállapítani, hogy az új, modern nagylétesítmények belépése az egyik oldalról, a régi üzemek rekonstrukciójának elmulasztása a másik oldalról, végső eredményében hogyan hatott ki az ipar műszaki színvonalára. Kétségtelenül helyes azonban az a felismerés, hogy a meglévő üzemek rekonstrukciójának elhanyagolása súlyos hiba volt és hogy azt a második ötéves terv időszakában helyre kell hoznunk.

A nagy számokra, a kiemelkedő, propagandisztikus szempontból is jelentős nagylétesítményekre való törekvés behatolt természetesen a sajtóba is, a műszakiak körében végzett egyéb propaganda területére is. Ez sem hatott kedvezően az ipar műszaki színvonalára. Mérnökeink, technikusaink Sztálinváros fejlesztéséről nap mint nap sokat, a nemzetközi műszaki fejlődésről keveset olvashattak. A tervezők, a kutatók munkája e nagylétesítmények megvalósítására volt beállítva. Ez a műszaki propaganda elterelte a figyelmet az egyes műszaki dolgozók közvetlen, saját és sajátos üzemi feladatairól.

A nagylétesítmények, az országos nagy feladatok egyoldalú propagálása ahhoz a kisebbségi érzéshez is vezetett, hogy a más területen dolgozó műszakiak úgy érezték: ezekhez képest az ő napi, helyi munkájuk, munkaterületük akár közeli, akár távoli fejlesztése: jelentéktelen, eltörpülő feladat.

Együtt járt ez ugyanakkor azzal az iparpolitikával is, amelyet Jánossy akadémikus elvtárs a *Műszaki Életben*³ nemrég romantikának nevezett. Tervezési módszerünk is a nagy számokra való törekvést szolgálta. Nem reális célokat tűztünk ki magunk elé és a nagy számok teljesítésére törekedtünk. Ez magával hozta, hogy a gazdálkodáshoz feltétlenül szükséges tartalékokat belevetettük a termelésbe, a ma termelését gyakran a holnap eszközeivel teljesítettük és így valóban elfogyasztottuk az aranytojást tojó tyúkot.⁴ (*Derültség.*) A nagy számok hajszolása közben bevontuk a termelésbe minden tartalék kapacitásunkat, amely nélkül

³ Jánossy Ferenc felszólalása a MTESZ kibővített elnökségi ülésén a 2. ötéves terv iparvezetési kérdéseiről, *Műszaki Élet*, 1956. 14. 1–2. o. (A felszólaló hihetőleg összetévesztette Jánossy Ferencet, fivérével, Jánossy Lajos fizikus-akadémikussal)

⁴ Utalás Rákosi Mátyás ismert mondására: „Ha nem tartunk mértéket, akkor mint rántott csirkét megesszük azt a tyúkot, amely jövőre aranytojást tojja, és ötéves tervünk gyárait, üzemait, kultúrházait már az idén csemegevaj és borjúsült formájában elfogyasztanánk.” (Beszéd a DISZ I. kongresszusán, 1950. június 17. In: Rákosi Mátyás: *Az ifjúságról*, Bp., Ifjúsági Könyvkiadó, 1953. 77. o.)

pedig biztonságos és gazdaságos ipari termelés nem folytatható. Ez a körülmény, valamint különösen az ötéves terv kezdeti időszakában a felületes profilírozás magával hozta, hogy egy-egy termék termelése egyetlen, vagy egy-két feladattal túlterhelt üzem monopóliuma lett. Ugyanebben az időben az igények túlsúlyban voltak a fedezettel szemben. Mi mást eredményezhetett ez, mint hogy a feladatok teljesítésének mérésében úgyszólván figyelmen kívül hagytuk a termék tényleges használati értékét, csak természetes egységekben és forintértékben mértünk. Az, hogy üzemeinktől a minőségi követelményekre való tekintet nélkül mindent átvettek, egyben arra is vezetett, hogy a napi feladatokkal amúgy is túlterhelt üzemi vezetők nem törődtek gyártmányuk fejlesztésével, a technológia korszerűsítésével, általában a műszaki színvonal emelésével.

A tartalékoknak a termelésbe való bevetése a nyersanyagtartalékaink teljes felhasználását eredményezte. Azt, hogy ez ma már hogyan veszélyezteti a termelés folyamatosságát, Önök előtt nem kell bizonyítani. A törzskészletek felélése, a nemzeti jövedelemnek ilyen módon nem megalapozott növelése azzal is járt, hogy a műszakiak hosszú ideje nem a technológiák fejlesztésével, hanem mindennapi operatív anyagi gondokkal küszködve, mindig az anyaghelyzetnek megfelelően, csupán a gyártási technológia fenntartásával foglalkoznak. Az extenzív iparpolitikának tartalékainkat felélő tendenciája következtében végül állóalapjaink egy része a termelésbe vándorolt át. Nem biztosítottuk ugyanis az elhasználásnak megfelelő felújítást.

Gátolja a technika megfelelő fejlődését az is, hogy iparvállalataink vezetőinek egy része a megszokotthoz való ragaszkodás, az önelégültség, az újtól való idegenkedés miatt, nem foglalkozott kellőképpen az új technika bevezetésével. Igaz, hogy iparvállalataink és üzemeink vezetői nem minden esetben rendelkeznek a technika megértéséhez és alkalmazásához a megfelelő alapképzettséggel, és nem mindig képezték magukat tovább ebben az irányban.

A műszaki színvonal emelésének további akadályja volt az elmúlt években iparvezetésünk sok bürokratikus vonást tartalmazó mechanizmusa; a dolgozók anyagi érdekeltsége nem egy irányt mutatott a műszaki fejlesztés irányával, hanem gyakran szemben állt azzal. A Központi Vezetőség és a Minisztertanács ezeket az akadályokat el akarja hárítani, és én ebben Önöktől nagy segítséget várok.

A jelenlegi gazdasági és természetszerűleg műszaki és tudományos munkánkat a jövőben két törvényszerűséghez kell viszonyítanunk, hogy ezzel ezt a tevékenységet megjavíthassuk. Az egyik: az értéktörvény hatásának fokozottabb vizsgálata és figyelembevétele. A másik: szakmailag megfelelő színvonalú ipari vezető gárda kialakítása. Néhány műszakinak és közgazdászunknak feladatává kell tennünk a műszaki fejlesztés és a gazdasági mechanizmus közötti összefüggés alapos vizsgálatát. Ebből a szempontból minden szomszédos ország ipari szerke-

zetét kívánatos elemezni, meg kell vizsgálni, hogyan lehet biztosítanunk a műszaki fejlesztés bizonyos fokú automatizmusát.

Összefoglalva: iparpolitikánk – nagy eredmények elérése mellett, új, korszerű nagylétesítmények létrehozása, új gyártási ágak meghonosítása, tehát mindezen komoly pozitívumok mellett, a műszaki fejlesztés objektív előfeltételeit nagymértékben csökkentette. Ma már időnk legnagyobb részében a műszaki fejlesztés kérdése helyett a termelés folyamatosságát biztosító mindennapi feladatokkal foglalkozunk.

A műszaki fejlesztés kérdésének nem kielégítő alakulása összefügg az ipar szervezetében kialakult helyzettel. A tartalékoknak előbb említett módon a termelésbe való bevetése nagymértékben erősítette és a centralizmus legszélsőségesebb híveinek álláspontjához képest is fokozta az iparvezetés centralizmusát. Kevés anyagot és kapacitást sok igénylőnek tudniillik csak centrálisan lehet elosztani, és minthogy nálunk az egyes tárcák közötti profil megosztása igen kiterjedt volt – és sajnos még ma is az –, nem ritka eset, hogy ezt a sorolási feladatot a népgazdaság központi szerveinek, nemegyszer a Minisztertanácsnak kell elvégeznie. Ez azt jelenti, hogy az esetek igen nagy számában ma két-három szinttel magasabban döntenek egy-egy kérdésről, mint ahogyan az összes tényezőket áttekinteni és ténylegesen kézben tartani egyáltalában szükséges és lehetséges. Ez viszont arra a következményre vezetett, hogy megszaporodtak a formális döntések.

A túlhajtott centralizmus azután nemcsak az anyagi eszközök elosztásán mutatkozott meg, hanem a műszaki fejlesztés majdnem minden kérdésében is. Emiatt azután akár egy-egy technológiai módszer, akár egy-egy találmány, vagy a műszaki fejlesztés más kérdése csak akkor kapott polgárjogot nálunk, ha azt a legfelsőbb szinten jóváhagyták.

Mindehhez hozzájárult az is, hogy az egyszemélyi vezetés kérdését a műszaki fejlesztés terén is egyoldalúan alkalmaztuk. Feltétlenül és határozottan le kell rögzítenem, hogy helyesnek tartom az egyszemélyi vezetés alkalmazását valamely határozat végrehajtása területén. Helytelen azonban ezt a módszert alkalmazni a határozat meghozatala előtt annak előkészítésében. A határozathozatal előtt meg kell hallgatni nemcsak egy vagy két hozzáértő vezetőt, hanem a szakértők széles rétegét is.

Az Országos Műszaki Fejlesztési Tanács⁵ létrehozásával a párt és a kormány ennek a megvalósítását kívánta szolgálni: a hozzáértő, legjobb szakemberek bevonásával kialakítani a legjobb műszaki véleményt. Hozzáteszem azonban, hogy a Műszaki Fejlesztési Tanács csak olyan műszaki fejlesztési feladatokat tud

⁵ A forradalom után megszűnt, csak 1961-ben jött ismét létre Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság néven, ismét Kiss Árpád elnöklete alatt.

megoldani és azokkal tud foglalkozni, amelyek szerteágazó voltak, vagy más kérdésekkel való összefonódottságuk folytán csak több iparág részvételével oldódhatnak meg, és több tárca tevékenységének koordinációját igénylik. Minden más műszaki kérdésnek a megoldását decentralizálni kell.

Az elmúlt években nem volt megfelelően megszervezve a külföldön – elsősorban a Szovjetunióban és a népi demokratikus országokban – elért tudományos és műszaki eredmények hasznosítása. A nemzetközi együttműködés területén a nagy eredmények mellett rá kell mutatni arra, hogy például a baráti államokkal való műszaki együttműködés magyar részről 1954 óta csökkenő tendenciát mutat. A baráti államok átvett tapasztalatai viszont évről évre növekszenek, ami azt mutatja, hogy a baráti országok fokozott mértékben használják fel a műszaki tudományos együttműködésben rejlő lehetőségeket, mint mi. Ez a körülmény arra figyelmeztet bennünket, hogy műszaki fejlesztésünk érdekében nem mindig jelent takarékosagot a devizamegtakarítás.

A nemzetközi együttműködés által nyújtott lehetőségek felhasználásával a gépiparban azokat az ágazatokat kell fejlesztenünk, amelyek nagyobb mértékben munkaigényesek és kevésbé anyagigényesek, továbbá amelyekben komoly ipari tradíciókkal, képzett mérnök- és szakmunkásgárdával rendelkezünk. A gépipar mintegy 75 százalékos termelési emelkedésével szemben öt év alatt a vaskohászat termelésének emelkedése mindössze 40 százalék lesz. Ennek a látszólagos ellentmondásnak az a magyarázata, hogy egyrészt a gépipar termelésében a súlyt a munkaigényes és kevésbé anyagigényes ágazatokra helyezük, másrészt a technika fejlesztése alapján gépipari gyártmányaink korszerűsítésével csökkentjük azok anyagigényességét.

A kohászati nyersanyagok hazai forrásból fedezhető mennyisége az új tervidőszak alatt jelentősen emelkedni fog, amit szemléltet az a célkitűzés, hogy a hazai eredetű nyersanyag mennyisége az összes felhasználás százalékában a jelenlegi 12 százalékról 1960-ban 15 százalékra fog növekedni. A nemzetközi együttműködés tekintetében egyébként sokkal nagyobb figyelmet kell szentelnünk szomszédaink műszaki színvonalának tanulmányozására és mindazokon az ipari területeken, ahol érdemesnek látjuk, megfelelő bírálattal módszereiket is alkalmaznunk kell. Nem tartom még kielégítőnek azt a segítséget, amelyet ma nyújtunk a magyar műszakiak ismereteinek bővítésére, sem a folyóiratok, sem az utazások, sem a dokumentációk tekintetében.

Hangsúlyozom, hogy a munka megjavítását célzó vita első hozzászólójaként főleg csak a negatívumokat emeltem ki. Már korábban rámutattam azonban az eredményekre is, és ha az terjedelemben és időben rövidebb volt, ez nem jelenti egyben az eredmények és hibák arányának meghatározását is.

Hozzá kell tennem ehhez azt is, hogy a hibás, a nem kielégítő eredményekhez vezető iparszervezés ellenére iparpolitikai intézkedéseink hoztak magukkal ered-

ményeket. Ki kell emelnem az iparvezetési intézkedések közül a gazdaságtalanul dolgozó kisüzemek felváltását fejlettebb módszerekkel dolgozó közép- és nagyüzemekre. De a munkaszervezés révén többé-kevésbé kialakítottuk az optimális üzemnagyságokat is.

A Központi Vezetőség 1955. novemberi határozata és a második ötéves terv idén nyáron elfogadott irányelvei, amelyek a határozat figyelembevételével készültek, napirendre tűzik ezeknek a hibáknak a felszámolását. A legdöntőbb feladat, hogy megjelöljük – és ehhez a novemberi határozat nagymértékben hozzájárul – azokat a területeket, ahová erőnket a technikai színvonal emelése érdekében koncentrálnunk kell. Miután nem tudunk és nem is tudhatunk minden területen lépést tartani a rohamosan fejlődő világtechnika színvonalával, azokon a területeken kell azt megterveznünk és megszerveznünk, ahol feltételeink, szakképzett munkaerőben való gazdagságunk és ipari nyersanyagokkal való lehetőségeink megengedik. Ennek során el kell érniünk, hogy gyártmányösszetételünk a jelenleginél jövedelmezőbb irányban tolódjék el. Az ipar fejlesztésének ütemét össze kell hangolnunk anyagi lehetőségeinkkel és olyan – ezzel összhangban álló – ütemet kell a fejlesztésben megszabnunk, amely nem jár a termelés biztonságához és folyamatosságához szükséges tartalékok felemésztésével.

A Központi Vezetőség novemberi határozata és a második ötéves terv irányelvei mindezek alapjául szolgálnak. Ez a munka azonban – mint a műszaki fejlesztés egésze – csak akkor lehet eredményes, ha támaszkodunk a műszaki közvéleményre, a műszaki dolgozók legszélesebb rétegeinek bátran, őszintén kimondott véleményére. Az ilyen véleményalkotást és az ilyen véleménynyilvánítást a műszaki határozat nyomán kibontakozó légkör ma már lehetővé teszi.

Pártunk és kormányunk a műszaki fejlesztést építőmunkánk homlokterébe állította. Ez annál is inkább fontos, mert a két társadalmi rend békés egymás mellett élése, amelyért az egész szocialista rendszer harcol, feltételezi a szocializmus és a kapitalizmus gazdasági versenyét. Ebben a versenyben a szocializmus a munka termelékenységének emelésével, a technikai haladás ütemének a fokozásával, a technikai színvonal emelésével vívhatja ki a végső győzelmet. E győzelem kivívásához kívánok a továbbiakban eredményes jó munkát az ifjú magyar műszaki értelmiségnek. *(Taps.)*

KÁZMÉR SÁNDOR: Kedves elvtársak! Az elnökséghez a következő kérdés került: A hozzászólók nevének közlése mellett miért szükséges a munkahely megjelölése?

Én azt hiszem, hogy ez a kérdés nem ellenkezik a demokratizmus elvével. Ez így célszerű.

Elvtársak, eddig már körülbelül negyvenen jelentkeztek hozzászólásra. Többek között például Lakatos György elvtárs, Fischer Ferenc, Bán Tamás a Híra-

dástechnikai Ipari Kutatóintézetből, továbbá Sárdi András, Erdei János szintén onnan. Nyilvánvalóan helyes tehát, ha megjelölik a munkahelyet, mert akkor tudjuk a hozzászólóknak helyesen megadni a szót. Ne egy helyről kapjon hét elvtárs hozzászólási jogot, és ugyanakkor egy sereg olyan területet mellőzünk, amelyről talán lényeges mondanivalót tudnának mondani.

Az elvtársak kérik, hogy mellőzzük a dohányzást, mert a füst már eléggé sűrű. (*Taps.*) Kapcsoljuk be a szellőztető berendezést.

Az első hozzászólás – tekintettel arra, hogy a híradástechnikából igen sokan jelentek meg – legyen a híradástechnikásoké. Sárdi András elvtársé a szó. Utána következik majd Sándor Péter.

SÁRDI ANDRÁS: Szeretnék Kiss Árpád bevezetőjéhez csatlakozni, amennyiben az értelmiségi határozat kétségtelenül igen komoly eredményeket hozott műszaki értelmiségünk helyzetében. Azt hiszem, hogy legelsősorban a tudományos kutatóintézetek és az egyetemek helyzetében tapasztalható anyagi javulás is.

Ez a határozat tehát véleményem szerint nagyjában helyes. Tekintettel azonban arra, hogy a meghirdetett program szerint itt a fiatal értelmiségiek kérdéséről van szó, helyesnek tartom felvetni azt a kérdést, hogy miért csak – illetőleg miért elsősorban – a régi értelmiség problémájával foglalkozik. Azt hiszem, hogy majd valószínűleg a többi hozzászólásból is kiderül, hogy a fiatal értelmiségiek bizony igencsak – és igen sok égető – problémája van. Valószínűnek tartom, hogy rövidesen nem fog megjelenni egy külön fiatal értelmiségi határozat. Helyesnek tartottam volna tehát, ha alaposan foglalkozik a fiatal értelmiség egyes problémáival is.

A határozat megvalósítása persze, amennyiben jó dolgok vannak benne – és én úgy tartom, hogy igen sok jó dolog van benne –, jórészt azon múlik, hogy bizonyos visszahúzó erőknek a gátlása ellenére mikor tudjuk ezeket valóra váltani.

Én a határozatnak azzal a részével szeretnék foglalkozni, amelyben a valóság-nak megfelelően történik említés a fiatal értelmiség helyzetéről. Így mondja: Fiatal értelmiségünk szakmai fejlődését megnehezíti, hogy általános műveltsége nem eléggé megalapozott, nincs kellő nyelvtudása, nem juthatott ki külföldre. A régi értelmiség egy része bizonyos féltékenységgel és idegenkedéssel fogadja az új értelmiséget. Nem segíti megfelelően szakmai fejlődését, nem támogatja előbbrejutását, egyoldalúan bírálja hibáit. Nincs állami szerveink részéről intézményesen megoldva az új értelmiség szakmai továbbképzése.

Azt hiszem, hogy igen röviden, és – sajnos – nem megfelelő alapossággal foglalkozott a határozat ezzel a kérdéssel. Azt hiszem, hogy fiatal értelmiségünk szakmai továbbfejlődése szükségességének és egyúttal a műszaki fejlesztéshez való hozzáállásának egyik leglényegesebb oka éppen ebben keresendő. A hatá-

rozatban persze véleményem szerint igen sok olyan dolog van, amely egyformán vonatkozik a fiatal és az idősebb értelmiségre is. Nem akarom az itteni korátlagot tekinteni: azt hiszem, hogy 40 év körül jár. Én fiatal értelmiséginek nevezném azt, aki a felszabadulás után, az elmúlt tíz évben lett értelmiségi, vagy éppen most van ilyen úton. Ezeknek a tanulási lehetősége az egyetem befejezésével gyakorlatilag úgyszólván véget ér. Ahogyan Kiss Árpád elvtárs mondotta beszámolójában, napi munkájának a problémái – főként az üzemekben dolgozó fiatalokra gondolok – a napi tervteljesítések, annyira lefoglalják minden idejét, hogy továbbképzésre úgyszólván nincs ideje. Kétségtelen, hogy a nyelvi nehézségek is egyik okát jelentik ennek. Amellett megvan bizonyos esetekben az a bizonyos szakmai féltékenység is a régi értelmiség részéről, amely a fiatalokat hátrányos helyzetbe állítja. Sajnos, bizonyos esetekben ez indokolt is. Gondolok azokra a káderpolitikai intézkedésekre, amelyek bizony sok esetben olyan helyre állították, pusztán azért, mert valaki fiatal értelmiségi volt, anélkül, hogy megfelelő szaktudása lett volna, ahol nem volt megfelelő, ahol nem tudott helytállni, és kétségtelenül jó, régi szakembereket háttérbe szorítottak emiatt. A régi értelmiség emiatt is bizonyos féltékenységgel nézett a fiatal értelmiségre.

Ez sokszor igen komoly gáncsoskodásban is megnyilvánult. Tudok olyan esetekről, hogy valaki az elmúlt évben hét kiváló újítást – esetleg találmánynak is megfelelő, több százezer forint megtakarítást eredményező újítást – adott be, illetőleg javasolt, mindezekből azonban még egyetlenegy sem valósítottak meg. Kétségtelenül előfordult ilyesmi az idősebbeknél is, nem pusztán a fiataloknál, de a fiataloknak van bizonyos hátrányuk. A régi értelmiségnek nagy előnye volt, mert megvolt erre a lehetősége, hogy igen nagy részének, nagy százalékának fiatal korában vagy később, módjában volt nem pusztán a szakirodalomból megismerkedni a világtechnika színvonalával, hanem a gyakorlatban a helyszínen is módja volt rá.

KÁZMÉR SÁNDOR: Kérlek, röviden! (*Taps.*)

SÁRDI ANDRÁS: Ilyen utazásokra azonban az elmúlt években nem kerülhetett sor. Úgy gondolom, hogy – bár a határozatban szó van arról, hogy a népi demokratikus országokba vagy a Szovjetunióba szerveznek ilyen tanulmányutakat, vagy saját költségen történő kirándulásokat – helyes lenne, ha ez intézményesen történne és mód kínálkoznék arra, hogy a nyugati országoknak az iparát, technikáját is a helyszínen ismerhessék meg fiatal mérnökeink, műszaki szakembereink. (*Taps.*)

Annyit szeretnék még mondani, hogy a műszaki fejlesztés kérdéséhez tartozik – bár nem mondható másodrendűnek, de nem is látszik közvetlennek – az anyagi érdekeltségnek az a része, amely a fiatal műszaki értelmiségnél gyakorlatilag

bizony nem nyilvánul meg. A fiatal műszakiak az első két évben – úgy tudom – egy adott fix összeggel dolgozhatnak a gyárban. Utána pedig, ha kikerülnek, ha befejezik a gyakorlati időt, elvileg felemelhetik a fizetésüket, gyakorlatilag azonban – éppen a napokban érdeklődtem az Egyesült Izzóban – kötött beralap lévén, bizony sok, 4-5 éve végzett, a szakemberek által elismert tehetséges mérnöknek a fizetése 1200-1300 forint, amelynél igen sokszor saját beosztottjai is lényegesen többet keresnek. Nem hiszem tehát, hogy ez bármiképp is érdekeltté tenné őket abban, hogy különlegesen fejlesszék szakmai képzettségüket.

Igen helyes dolog lenne, ha az olyan aránytalanságokon, amilyenek a különböző üzemekben tapasztalhatók – bár sok üzemben megfelelően megbecsülik őket –, lehetőleg rövid időn belül változtatnának, mint ahogyan az a tudományos intézetekben és az egyetemeken megtörtént. (*Taps.*)

ELNÖK: Javaslat érkezett, hogy a hozzászólásokat öt percben korlátozzuk. (*Helyeslés.*) Egyes kivételektől eltekintve a hozzászólások időtartama 8, maximum 10 perc. Következik Sándor Péter elvtárs.

SÁNDOR PÉTER: Kedves elvtársak! Elsősorban a személyi kultusról és annak műszaki összefüggéseiről szeretnék beszélni. Minden műszaki embert – de a gazdasági életben dolgozó embert is – bizonyos mértékű nyugtalanság tölt el amiatt, hogy a szellemi élet másik területén – tehát az irodalom és a művészet területén – a fejlődés lényegesen gyorsabb, sokkal határozottabb, mint a mi vonalunkon. Ez bizonyos mértékig önkritika minden mérnök részéről, kétségtelen azonban, hogy ennek objektív oka is van. Úgy hiszem, hogy a korlátok megszüntetése a szellemi életben elegendő volt ahhoz, hogy a szellemi élet fellendüljön. A műszaki életben azonban nem lehet egyszerűen megszüntetni a vezető szervek irányító tevékenységét, mert ez a jelenlegi struktúrában teljes káoszhoz vezetne. Nekünk tehát azon kell törnünk a fejünket, hogy valami egészen újat dolgozzunk ki. Míg az író elvtársaknak elég volt az, hogy a régi rosszat megszüntessék, (*Élénk taps.*) addig úgy gondolom, hogy mi ilyen javaslatokat itt kidolgozni nem tudunk. Azonban elemezni lehetne azt, hogy melyek voltak a személyi kultusz jellemző megnyilvánulásai a gazdasági, de különösen a műszaki életben. Az általam felhozott példák nem törekszenek teljességre – mert az többhetes ülésezést venne igénybe –, azonban néhány jellemző példát szeretnék kiragadni.

Azt hiszem, hogy a hallgatóság nagy része ismeri a politikai tanulmányaiból azt a gyönyörű jelenetet, amikor Sztálin megtanítja a mérnököket tankot tervezni. Miután megmutatják neki a tankmodellt, a két páncéltoronyból levett egyet, és közli, hogy ennek súlyát tegyék a páncélba, és akkor jó lesz. Ilyen formájú

beavatkozás az irodalomba nem látott napvilágot... (*Élénk közbekiáltások: Dehogynem! Sztálin és a szovjet nyelvtudomány!*)⁶

Egy másik példa: nálunk vita volt arról, hogy a kombájn nagyvágó-szélességű vagy kisvágó-szélességű legyen-e. Bemutatták a kombájnokat, a kisvágó-szélességű kombájn sokkal mozgékonyabb volt, egyes szakemberek szerint a mi kis parcelláinkra és a dombvidékek megművelésére is alkalmas volt. A döntés azonban az volt, hogy a kisvágó-szélességű kombájn az kulák kombájn, és így azt nem lehet alkalmazni. (*Élénk derültség.*)

Meg kell említenem azt is, hogy Rákosi Mátyás a róla elnevezett üzemben⁷ a csőgyártás technológiája tárgyában adott értékes tanácsokat. (*Derültség.*)

Szóvá kell tennem azt is, hogy a technikai kérdésekbe való közvetlen beavatkozás munkáját Rákosi elvtárs inkább Bíró elvtársra⁸ bízta, aki ezt a feladatot el is látta. Ezzel kapcsolatban példákat nem akarok felsorolni, hanem szeretnék rátérni a közvetett beavatkozás példáira – arra, hogy amikor 1954-ben a közszükségleti cikkek gyártásával fel kellett futnia a gépiparnak,⁹ és egyes szakemberek azt állították, hogy például a szerszámgyárak ne gyártsanak palacsintasütőt, hanem fejlesszük a meglévő szerszámgéptípusokat, akkor az V. kerületi pártbizottság aktívaülésén Rákosi Mátyás volt az, aki a gépipar vezetőit leginkább letolta azért, hogy szálljanak le a magas lóról, és ne derogáljon nekik, hogy azokban a gyárakban gyártsanak közszükségleti cikkeket. Azt hiszem, hogy ezt a magyar gazdaságpolitika sok eredményének megítélésénél figyelembe lehetne venni.

A személyi kultusz másik velejárója: a műszaki ember lebecsülése. Most a műszaki ember lebecsülésével kapcsolatban szeretnék néhány példát felhozni. Körülbelül 1950-ben történt – amikor tüzelőanyag- és energiagondok voltak –, hogy Zsofinyec elvtársnak¹⁰ – aki akkor még kohó- és gépipari miniszter volt –

⁶ Vö. Sztálin: *Marxizmus és nyelvtudomány. A nyelvtudomány néhány kérdéséhez.* Bp., Szikra, 1950. (A marxizmus–leninizmus Kis Könyvtára, 63.)

⁷ Az egykori Weiss Manfréd gyárat Rákosi Mátyásról nevezték el és csak 1956. szeptember 30-án vette fel a Csepel Vas- és Fémművek nevet a minisztertanácsnak „a személyi kultusz egyes maradványainak felszámolását” szolgáló határozata értelmében.

⁸ Bíró Ferenc, Rákosi Mátyás fivére különböző funkciókban mint miniszterhelyettes, illetve mint a Rákosi Mátyás Művek vezérigazgatója irányította a magyar gépgyártást.

⁹ 1953-ban olyan mértékű fogyasztási cikk hiány volt Magyarországon, hogy a nehézipari gyárakat központilag utasították olcsó fogyasztási cikkek gyártására. Az intézkedés jellegzetes példája volt annak, hogy egy voluntarista politika káros következményeit miként próbálták újabb voluntarista rendeletekkel korrigálni.

¹⁰ (1906–1986), 1949–1954 között volt nehézipari, kohó- és gépipari, középgepipari miniszter.

az volt az első utasítása, hogy a rajztermekben le kell zárni a fűtőtesteket. 1954-ben – tehát az 1953. évi júniusi határozatok után – a Gheorghiu-Dej gyárban¹¹ Bíró miniszterhelyettes elvtárs utasítására a műszaki értelmiség túlnyomó többségét hosszabb időre a hajókra rendelték rozsdát tisztítani. (*Derűlség.*) Sajnos ez nem nevetséges, hanem szomorú. Bíró elvtársnak ezt szóvá tették egy aktívaülésen, és ő – az aktívaülés jegyzőkönyvéből is tanúsíthatóan – visszaszólt: Igen, én adtam ki az utasítást. Amikor ezzel kapcsolatban vita alakult ki, azt mondta: nem baj, legalább a műszakiak megtanulnak dolgozni.

A minisztérium iparigazgatósága több milliárd forint felett diszponál szabadon és helyesen – ugyanakkor a műszaki prémiumoknál egy 200 forintos tételt 22 lépcsőn keresztül és csak a miniszter saját kezű aláírásával lehet kifizetni.

Az a véleményem tehát, hogy az a voluntarizmus, amelyről Kiss Árpád is szót ejtett, különösen bántotta a műszaki és gazdasági értelmiséget – a kettőt együtt akarom kezelni. Általában az volt a helyzet, hogy fentről jött egy kitűzött szám, és a szakmai embereknek az volt a feladata, hogy azt bontsák tovább. Még most is ott tartunk, hogy amikor a második ötéves terv irányelveiben a műszaki és a gazdasági szakemberek még mindig ellentmondásokat véltek felfedezni, és ezt a felső vezetés előtt feltárták, akkor arra kaptak utasítást, hogy elemzés helyett a számokat bontsák megfelelően alacsonyabb színvonalra.

Meg kell mondanom, hogy a műszakiak visszaszorítása a felsőbb döntéseknél olyan komoly nehézségeket okozott, mint például az olajprobléma. Volt olyan geológus, aki egy évvel ezelőtt megmondta...

KISS ÁRPÁD: Volt olyan, aki öt évvel ezelőtt! – (*Közbekiáltások: Papp Simon!*)¹² ...és ugyanígy az energiahelyzetnek az évi alakulását is jól ismerték az energia-szakemberek, azonban az a bizonyos kincstári optimizmus (*Élénk derűlség és taps.*) igen komoly károkat okozott.

Az a véleményem, hogy a műszaki értelmiség szavát most már meghallgatják. Javasolom, hogy a meghallgatások alkalmával a vezetők az egyik fülükbe tegyenek vattát, hogy ne menjen ki rajta az, amit a másik fülükön meghallanak. Ritka esetben történik a döntés helyes irányban.

A következő téma, amelyről beszélni szeretnék: műszaki elszigeteltségünk. Erről már Kiss Árpád elvtárs, valamint az előttem felszólaló elvtárs is beszélt, azonban szeretnék ennek mélyebb kihatásaira és összefüggéseire utalni. Nem tudjuk, hogy a felső vezetés mit kíván a műszakiaktól. Nyilvánvaló, hogy ma már

¹¹ A Ganz Hajógyárat nevezték el a Román Munkáspárt vezetőjéről.

¹² Papp Simon (1886–1970) geológus, akadémikus, a Magyar–amerikai Olajipari Rt. vezérigazgatója, az olajipar államosításakor hamis vádak alapján elítélték, 1955-ben szabadult.

nem kívánja tőlünk, hogy minden gyártmányból minden típust fejlesszünk. Ez természetesen abszurdum lenne, bár hosszú éveken át ez volt a kívánság. Most már csak bizonyos gyártmánycsoportokat akarnak gyártani, ami nagyon helyes.

Példaképpen kiragadom az autóbuzsipart és a híradástechnikát. Ezek magyar nemzeti profilok. Ahhoz, hogy jó autóbuszokat tudjunk gyártani, különleges szerkezeti acélokra van szükség. Ahhoz, hogy könnyű legyen az autóbusz, különleges alumíniumfajtákra, üveggel erősített műanyagra van szükség. Ahhoz, hogy a legmodernebb rugózást alkalmazzuk, speciális gumitömlőkre van szükség. Mindegyik olyan téma, amit egy külföldi Ikarus gyár úgy old meg, hogy bemegy egy boltba, és megvásárolja azokat. Nálunk azonban mindegyiket egy kutatóintézetnek kell kiadni, mert hiányzanak. Nálunk az elektromos iparban a szigetelő- és a műanyagok százai szükségesek a modern gyártáshoz, azonban ezeknek az igénybevételéről nem tudunk gondoskodni, mert mindent magunk akarunk kifejleszteni.

A híradástechnikai gyártmányok fejlesztéséhez különféle alap-, segéd- és félgyártmányok szükségesek. Ez azt jelenti, hogy majdnem az egész kutatási frontot tovább kell vinni azért, hogy tartani tudjuk a kiválasztott néhány területen a gyártás színvonalát. Ez azt jelenti, hogy mivel külföldön 2500 millió ember él, Magyarországon 10 millió, tehát az egy főre jutó szellemi kapacitás szervezettségének 250-szer akkorának kell lennie, mint a világ átlaga. (*Élénk taps.*) Nem akarok frázisokat mondani, de frázissal úgy lehetne ezt jellemezni, hogy ez burzsoá nacionalizmus.

Ez egyrészt túlfeszített feladatok elé állítja a magyar fejlesztési apparátust, másrészt lehetetlenné teszi, hogy a fejlesztési apparátus jól dolgozzék, hiszen a sokszor ismétlődő kutatások miatt nem jut idő arra, hogy Magyarországon az igenis meglévő jó gondolatokat továbbfejlesszék. Külföldön a fejlődés abban az irányban halad, hogy centralizálódik a kutatás. Óriási kutatóintézetek jönnek létre, amelyek több nagy trösztnek a közös kezdeményezésére alakulnak, és ezért mind költségesebbé válik a báziskutatás.

Hogyan segítenek magukon a kisebb cégek? Részben úgy, hogy amit nem kell nekik gyártaniuk, azt külföldről veszik. Csak egy példát mondok ezzel kapcsolatban. A BMW gyár motorkerékpár- és autókonstruktőrjei világhírűek, mégis úgy döntöttek, hogy nem szerkesztenek önálló törpeautót, hanem a kis olasz vállalat Isettájának a licencét veszik meg. Így kétévi fejlesztő munkát takarítottak meg, és kihasználhatták a konjunkturális lehetőségeket.

Egyszóval nekünk is bizonyos mértékben ebbe az irányba kell törekednünk. Ha nálunk a kutatásban vagy a fejlesztésben valahol szűk a keresztmetszet, akkor az irányelv az, hogy adjunk teljes prémiumot, adjunk esetleg túlórát, ami azt jelenti, hogy a felsőbb vezetés tudomásul veszi, hogy legjobb mérnökeink gyakran napi 14 órát dolgoznak. Véleményem szerint ez a műszaki ember lebecsülé-

séhez vezet. Nem jól gazdálkodunk a műszakiak életével. Ha el is tekintenénk ettől – amitől semmiképpen sem lehet eltekinteni –, hogy nem marad szabad idejük arra, hogy családjuk körében legyenek, akkor is csak azt lehet venni, hogy önálló gondolat a 16. munkaóra után nem fog születni. Azonkívül az illető nem tud lépést tartani a modern technikával, mert nem tud olvasni, és nem tud tanulni. Ez az állam közvetlen érdekét is veszélyezteti.

A kibontakozás útját részletjavaslatokkal is alá lehet támasztani. A fő kérdés azonban az, hogy a műszakiakat mind közvetlen, mind közvetett megbecsülésben kell részesíteni, és sokkal nagyobb figyelemmel kell kezelni. Tehát egyrészt nagyobb gondot kell fordítani rájuk, mint emberekre, másrészt a legfelsőbb vezetés döntéseinél is elsősorban a szakemberek véleményét kell meghallgatni. Az embernek az az érzése, hogy ha tárgyal felsőbb szervekkel, bizonyos szintig megértésre talál a műszakiak gondolatai. De mint ahogyan a Magas-Tátrában bizonyos szint felett megszűnik az erdő, és kezdődnek a sziklás tömegek, ugyanúgy bizonyos szinttől felfelé jönnek vissza a kritizált tervszámok és keretszámok. Az volna tehát a helyes, ha begyepesítenénk azokat a felsőbb rétegeket. *(Élénk taps.)* Azt hiszem, hogy így sokkal hamarabb előre tudnánk jutni. *(Élénk taps.)*

KÁZMÉR SÁNDOR: Ankétunk egyik névtelen résztvevője kéri, hogy a felszólalóknak kérdéseket lehessen feltenni. Azt hiszem, hogy ehhez hozzá lehet járulni. *(Helyeslés.)*

Benedek Albert elvtárs azt kérdezi: „Van-e remény a kezdő mérnökök fizetésének emelésére és a gyakorlati idő csökkentésére?”

Szívós Péter elvtárs pedig: „Milyen volt a valóságban Nagy Imre iparpolitikája, és mennyiben felelős Nagy Imre az 1953–54-es ipari züllésért?”

Szólásra következik Máté György elvtárs.

MÁTÉ GYÖRGY: Ott szeretném folytatni, ahol Sándor Péter elvtárs abbahagyta. Sándor elvtárs ugyanis igen helyesen mutatott rá, hogy a műszaki fejlesztésnek a nehézségeit, ellentmondásait nemcsak a gazdasági mechanizmus terén kell keresni, ahogy ez az elmúlt hónapoknak a vitáiban megmutatkozott, hanem a műszaki fejlesztés területén jelentkező ellentmondásoknak megvannak a politikai forrásai, a politikai gyökerei a sztálinista politikában, a dogmatikus módszerekben is, amelyek gátolják a műszaki előrehaladást. Annál is inkább egyetértünk Sándor elvtárssal, mert ha megnézzük például az NDK, vagy Csehszlovákia ipari fejlődését, ahol tudvalevőleg azonos gazdasági mechanizmus van, akkor láthatjuk, hogy sokkal nagyobb eredményekről számolhatnak be, mert ott nem hatolt olyan mélyre az úgynevezett sztálini tanítás. És ez nem is véletlen, mert ennek nálunk voltak a legtanulékonyabb tanítványai, amint ez ismeretes. *(Taps.)*

Mennyiben gátolták a mi műszaki előrehaladásunkat a sztálinista dogmatikus nézetek? Azt hiszem, hogy elsősorban az osztályharc állandó éleződésének elmélete fejeződött ki a műszaki értelmiség és az értelmiség egésze iránti bizalmatlanságban. Olyan légkört eredményezett, hogy senki sem volt elég jó. Nem volt jó az értelmiségi, mert értelmiségi volt. Nem volt jó a régi értelmiségi, mert régi volt. A végén már nem volt jó a munkásértelmiségi sem, mert az meg értelmiségi volt.

Ez a légkör teljesen gátolt mindenféle alkotó műszaki munkát és igaza van Sándor elvtársnak abban is, hogy ha a műszaki munka nem is éppen művészeti munka, de alkotó munka, az alkotó munkához pedig megfelelő, az alkotást elősegítő légkörre van szükség. Nem lehet műszaki fejlesztést végezni akkor, amikor elvi vitákat hivatali-hatalmi úton intéznek el. Úgy vélem ezért, hogy helyes, ha gondolkodunk azon, hogyan teremtsük meg a mi közéletünkben a műszaki alkotó munka és a műszaki viták szabadságát, hogyan honosítsuk meg műszaki közéletünkben azt a helyes elvet, hogy virágozzék minden virág a technikai fejlődés területén is.¹³ (*Taps.*)

Az értelmiséggel, sőt azt lehet mondani, hogy az egész néppel szembeni bizalmatlansághoz kapcsolódik a titkosságnak az indokolatlansága. Nemcsak az úgynevezett éberségre gondolok, amely teljesen gátolta vagy gátolja – nem tudom, hogy momentán hogyan áll ez a kérdés – a kutatóintézeteknek a munkáját, hanem gondolok a nemzetközi műszaki és gazdasági kapcsolatokra, arra a körre, amely a mi nemzetközi gazdasági kapcsolatainkat körülveszi, arra a tényre, hogy nemzetközi műszaki kapcsolataink jó részét még ma is a külföldi átvevőkön keresztül bonyolítjuk le. Azt hiszem, hogy nem kell ecsetelnem, milyen károsan hat a nemzetközi kapcsolatokra, hogy a baráti országokat a magyar gyárakban szinte az átvevőkön keresztül ismerjük meg. Azt hiszem, hogy ez nem kedvező sem a kapcsolatok, sem a barátság szempontjából. Úgy vélem, hogy mielőbb szükséges lenne a baráti országok mérnökei közötti baráti és közvetlen kapcsolatoknak a megteremtése és az átvevőkkel való kapcsolatoknak a korlátok közé szorítása. (*Taps.*)

A másik terület, amelyen e dogmatikus nézetek jelentkeztek és igen károsan jelentkeztek, a technikai fejlesztésnek, egyáltalán a technikának a lebecsülése volt. Úgy vélem, hogy amikor az egyik oldalon hatalmas pazarlás folyt, ugyanakkor a másik oldalon oktan takarékoság volt észlelhető a technikai fejlesztés terén. Az az elv uralkodott, hogy a műszaki fejlesztést ingyen kell csinálni. Ennek

¹³ „Hadd virágozzék minden évszak virága együtt, hadd versenyezzenek a gondolkodás különböző iskolái.” 1956 júniusában a Kínai Kommunista Párt által meghirdetett jelszó, amely a szabad véleménynyilvánítást kívánta serkenteni – manipulatív célzattal. A korszak értelmisége nagy reményeket fűzött ehhez a politikai áramlathoz.

az elvnek fő képviselője maga Rákosi Mátyás volt, aki az 1955 novemberi ülésen ki is nyilatkoztatta, hogy fejlesszenek, de pénzt ne kérjenek hozzá. Nem tudom, hogyan gondolták, amikor a baráti országokban is, a velünk versengő külföldi országokban is egyre nagyobb összegeket költenek fejlesztésre. Mintavételre, szerszámgépmintának a megvásárlására vagy alkatrészcsoporthoz, szerkezeteknek a megvásárlására éveken keresztül ígérgettek nekünk összegeket, devizát, megállapodást, mindent és nem jött be jóformán semmi. Azt hiszem tehát, igyekezni kellene, hogy ezen a területen ténylegesen történjék valami az ígérgetésen túl.

Ugyanez vonatkozik a laboratóriumokra. Ígértek üzemi laboratóriumokat, mert elismerték, hogy szükséges. Összehasonlításként: a mi gyárunk üzemi laboratóriumában csak tizedannyi ember dolgozik, mint a hasonló szovjet, vagy csehszlovák gyáraknak az üzemi laboratóriumában. Változás nincs ezen a vonalon.

A harmadik, amire már Sándor elvtárs is rámutatott, az a kémhisztéria, amely a műszaki területen oda vezetett, hogy mindennel szemben elzárkóztunk, ami külföldi, attól is, akitől és amiből tanulhattunk volna, és ennek következménye az, hogy mindent előlről kezdünk. Licencvásárlásáról a magyar műszaki fejlődés területén az elmúlt nyolc évben alig hallottunk, holott ezeket a problémákat, amelyeket Sándor elvtárs említett, azon keresztül is meg lehet oldani, hogy nemcsak importálunk olyan eszközöket, amelyeket nem tudunk kikutatni, hanem megvásároljuk a licenciát, és akkor elkezdjük csinálni ott, ahol a külföld most tart.

Ezekre a hatásokra akartam rámutatni és egyetértek azokkal az elvtársakkal, akik azt mondják, hogy új gazdasági mechanizmus kell, kedvezőbb feltételek kellenek a műszaki fejlődés számára. Az üzemekben önálló gazdálkodás, a vezetésben demokratizmus! Szeretném azonban aláhúzni, hogy a műszaki fejlesztés legfőbb gátjai nálunk éppen politikai gátak. A műszaki fejlesztést előrevinni csak egy új gazdaságpolitika alapján lehet.

Van-e ilyen programunk? Van! Az 1953. júniusi program és az 1954. októberi határozat.¹⁴ Mind a két okmány, mint ismeretes, helyesen, az ország adottságainak megfelelően írta elő a fejlesztési célkitűzéseket is. Az élet igazolta ezeket a dokumentumokat annyiban is, amennyiben megvalósították, kis részben, nagyobb részben pedig – sajnos – annyiban, hogy rájöttünk arra, hogy hiba volt nem

¹⁴ 1953. június 27–28-án ülésezett az MDP KV és határozta el, hogy az Országgyűlésen Nagy Imre, az új miniszterelnök új kormányprogramot hirdet meg. 1954. október 1–3-án az MDP KV ülésén Nagy Imre átmenetileg főlénybe kerül Rákosival szemben.

megvalósítani. Érthetetlen ezek után, hogy Marosán elvtárs¹⁵ az elmúlt hetekben azt követelte Nagy Imre elvtárstól, akinek nagy része volt ezeknek a programoknak a meghatározásában, hogy ő gyakoroljon önkritikát. Nem értem, amit a hozzászóló vagy kérdező kérdezett, mivel nem ismerem ezeket a belső dolgokat, csak az írásokat és azok az írások, amelyek Nagy Imre gazdaságpolitikájával kapcsolatban tőle származnak, az életben, a gyakorlatban, fájdalmas tényeken keresztül beigazolódtak. Miért gyakoroljon most ezek után önkritikát Nagy Imre?! (*Ütemesen nagy taps.*) Így például a gépgyártás területén ezek a határozatok követelték a precíziós gépek gyártásának a megteremtését. Helyes-e ez az elgondolás? Okvetlenül helyes, mert gyártásuk gazdaságos, ezeknek a gépeknek piacuk van. Ugyanakkor reális és megvalósítható, mert gyártási hagyományaink lehetővé teszik ezeknek a gépeknek a gyártását. Ha azonban megnézi az ember, hogy 1953 óta, most 1956 végéig mi történt ezen a területen, hogy jelenlegi gyártási profilunkban mennyire szerepelnek ezek a gépek, akkor azt látjuk, mintha mi sem történt volna. Pedig ha két-három évvel ezelőtt hozzáfogtunk volna ehhez a feladathoz, ahogy az érvényes párt- és kormányhatározatok megkövetelték, akkor ma már sokkal egészségesebb gyártási gazdaságossággal számolhatnánk, mint amilyennel számolhatunk. Tény, hogy gazdasági mechanizmusunknak a nehézkessége mellett hozzájárult az elmaradáshoz a tehetetlenség is, amely az ipari vezető szerveknél tapasztalható. Azt lehet mondani, hogy az ipari vezető szervek iparpolitikájában a véletlennek van döntő szerepe. Ha megnézi az ember, hogy például hogyan mérlegelik a kisautógyártás meghonosítását, akkor nem látjuk, hogy ezt a kérdést megfelelően előkészítve, műszaki és gazdasági számításokkal alátámasztva döntötték volna el. Hogy hogyan dől el egy ilyen kérdés, az a mi számunkra, üzemi mérnökök számára rejtelem. Lehet, hogy a vezetésben dolgozó elvtársak rá tudnak majd világítani. Úgy vélem azonban, nem szükségszerű az, hogy iparvezetőségünk tevékenysége felől ilyen tájékozatlanok legyünk, mert volt nekünk egy nagyon jól működő iparvezető szervünk néhány évvel ezelőtt, a NIK.¹⁶ Akik annak idején az iparban dolgoztak, jól tudják, hogy a mérnökök a nagyüzemekben egyáltalán nem szidták a NIK-et, mint most például a KGM-et, hanem nagyon szerették, mert igen komoly és hasznos tanácsokat, igen komoly és magas színvonalú irányítást kaptak onnan, amelyet most nem kapnak meg a különböző iparigazgatóságoktól. Hogy miért, arra majd visszatérünk.

¹⁵ Marosán Györgyöt csak 1956 tavaszán helyezték szabadlábra és már 1956 júliusában visszakerült a vezetésbe, tagja lett a PB-nek, kinevezték miniszterelnök-helyettesnek és csatlakozott Gerő Ernő és a pártvezetés Nagy Imre-ellenes politikájához.

¹⁶ Nehézipari Központ.

KÁZMÉR SÁNDOR elnök: Máté elvtárs beszédideje lejárt! (*Halljuk! Halljuk!*)

MÁTÉ GYÖRGY: Nem akarom elvenni a többi hozzászóló elvtárs kenyerét. Mégis fel kell vetnünk azt a kérdést, hogy ennyi huzavona és bonyolult harc után, mi a biztosíték arra, hogy a műszaki úton következetesen végig fogunk menni, hogy a júliusi határozatban¹⁷ előírt gazdaságpolitikai követelményeket végre is fogjuk hajtani? Mi a biztosítéka annak, hogy a restaurációs kísérleteknek gátat vetünk? Én úgy gondolom, hogy új gazdasági politikát, amelyet a határozat rögzít, csakis politikai tartalmával együttesen, a demokratizmus légkörében, a népfrontpolitikával együttesen, az egész nép összefogása alapján lehet végrehajtani. Nem lehet külön az egyik oldalon erőszakosan dogmatikus, általános politikát csinálni, és a másik oldalon egy külön demokratikus gazdaságpolitikát. Ilyet nem lehet csinálni! Ez fából vaskarika! Vagy végigvisszük a népfront politikáját egészében, és ugyanakkor megvalósítjuk az iparban és a népgazdaság egészében az új szakasz gazdaságpolitikáját, amelytől várható a műszaki fejlesztés előrehaladása, vagy pedig továbbra is egy helyben fogunk topogni.

Hogyan történhet ez meg nálunk? Úgy vélem, hogy van ennek egy biztató jele és ha az elvtársak talán nagyon távoli példának is fogják venni, mégis el kell mondanom, hogy mielőtt idejöttem, végigmentem üzemünk nagyöntőjének műhelyén, ahol a falújságon fenn voltak a napokban eltemetett mártírjaink¹⁸ képei. Tintával alá volt írva: „Nem felejtünk!”¹⁹ Ezeket a képeket az üzemnek a munkásai tették ki, láthatóan anélkül, hogy felülről bármiféle utasítást, vagy szempontot kaptak volna. Enélkül írták oda, hogy nem felejtünk. Megértették, hogy miről volt és van itt szó.

A második biztosíték arra, hogy megvalósulhat az új gazdaságpolitika és politika: annak követelése, amit az egyik vasárnap a *Népszavában* vetett fel Horváth Zoltán,²⁰ akinek értékelésével egyet kell értenem. Azt írta, hogy azokat kell a különböző döntő pontokra állítani, akik ezt a júliusi politikát megbízhatóan, következetesen és ingadozás nélkül akarják és csinálják! (*Taps.*) Nem kétséges, hogy a műszaki fejlesztés meggyorsítása szempontjából ez lesz a legfontosabb biztosíték. (*Taps.*)

¹⁷ Az MDP KV-nak a Rákosi Mátyást a vezetésből eltávolító, 1956. júliusi határozatára utal.

¹⁸ A rehabilitált Rajk Lászlót és három társát 1956. október 6-án temették el.

¹⁹ Szász Béla a sorstársak nevében, 1956. október 6-án elmondott gyászbeszédéből vett, gyorsan szállóigévé vált idézet.

²⁰ Horváth Zoltán, a lap főszerkesztője 80 hónapos börtönbüntetése után 1956 tavaszán szabadult és több jelentős vezércikket írt a *Népszavába*: Megújuló szakszervezeti mozgalmunk, 1956. szept. 9., Sajtószabadság és szocialista demokrácia, 1956. szept. 16., Számadás, 1956. szept. 30.

KÁZMÉR SÁNDOR elnök: A következő kérdés érkezett be: „Mi a meztelen igazság a magyar uránérc és annak további sorsa körül?” (*Hosszan tartó nagy taps.*)

Ugyanezt a kérdést teszi fel egy másik elvtárs: „Választ szeretnék kapni arra, hogy a megindult magyar uránérctermelés és -feldolgozás miért nélkülözi – bizonyos építészeti feladatok leszámításával – a magyar szakemberek részvételét?” (*Élénk taps.*) (*Tovább olvassa*): „Ezenkívül még arra, hogy ennek felhasználásáról miért nem ad értesítést, ismertetést sem a terv, sem a beszámoló, vagy egyéb program, jöllehet – a híresztelések szerint – az mind mennyiségileg, mind minőségileg jelentős.”

Kérem az elvtársakat, hogy gömbölyűbb betűkkel írjanak, mert nehéz elolvasni. Azt hiszem, hogy majd a végén fog ezekre Kiss elvtárs válaszolni. (*Élénk felkiáltások: Nem! Most!*)

KISS ÁRPÁD: (*Élénk taps*) Elsősorban korrekcióval kezdem. Nem felel meg a tényeknek, hogy magyar mérnökök nem dolgoznak a magyar uránérciparban. Én irányítottam oda körülbelül 25-30 mérnököt. Miután azonban az egész iparág rendkívül fiatal, fiatalok a mérnökök – és Önök emiatt a kollégáiktól nem értesülhettek róla. Nemcsak az építészetben fognak ezek dolgozni, hanem például a Technológiai Tervező Intézetben is dolgozik öt fiatal mérnök. Azért nem több – bár nagy szükség lenne rá –, mert nem Budapest térségében van az üzem, és nem nagyon szívesen mennek oda a fiatal mérnökök. (*Felkiáltások: Nono!*)

Bárkinek a jelentkezését szívesen veszem, százas létszámig elfogadok jelentkezést. (*Közbekiáltás: Állítólag szovjet mérnökök havi tízezer forint fizetést kapnak!*) (*Közbeszólások: Annyiért mi is elmegyünk. – Élénk taps.*) Ez csak „állítólag”, és miután az ágazatot én irányítottam, tényként közlöm, hogy a szovjet mérnökök teljesen azonos besorolással bírnak a magyar mérnökökkel. Az külön kérdés, amelyről én sem vagyok tájékozódva, de feltételezhető, hogy kiküldetési díjakat és egyebeket kapnak, amit nem a magyar állam fedez. A magyar állam tanácsadóiként vannak itt és teljesen egyenlő besorolással bírnak a magyar mérnökökkel. Ugyanez a helyzet, ha magyar szakemberek mennek ki a Szovjetunióba. Ha három hónapnál hosszabb időre mennek, akkor a vállalatnál alkalmazotti besorolást kapnak. Családjuk idehaza kapja a fizetést, odakint pedig a besorolás szerinti fizetést kapja a magyar mérnök.

Úgy gondolom, hogy arra a feltett kérdésre, hogy mi a meztelen igazság a magyar uránérc és annak további sorsa körül, Önök nem kívánnak itt tőlünk mérlegszámokat, mert hiszen ez nem is fórum arra, hogy a tervet itt megtárgyaljuk. De a mai megbeszéléssel, a műszaki fejlesztés kérdésével összefügg, hogy a magyar energiaszükséglet fedezésére bőven elegendő, és ezt a Magyar Népköztársaság területén bányászott uránérc – bármilyen fejlesztést előirányozva –

biztosítani fogja. (*Élénk taps.*) Az is természetes, hogy ha a Nyugat embargóra teszi az ércet, úgy velük szemben mi is embargóra tesszük.

Az erőművet azért nem építik hamarabb, mert anyagi erőforrásaink szűkösek. Ma – ugyebár Sebestyén elvtárs?²¹ – három és félszeres a fajlagos építési költség?

SEBESTYÉN JÁNOS: Igen!

KISS ÁRPÁD: Egy olyan ország, mint a mienk, ahol négy év óta állandóan kapacitáshiánnyal küszködünk, kétszer is meggondolja, hogy holnapután legyen-e száz megawattos erőműve, vagy hat év múlva atomerőműve. Most tehát az a célunk, hogy a legkisebb fajlagos költségű hőerőművekkel a kapacitáshiánnyon enyhítsünk. Az erőműtervek készítése egyébként ez év decemberében elkezdődik. A szovjet szakemberekre, mint tanácsadókra, azért volt szükség, mert még ilyen tanácsadás mellett is előfordulnak olyan ipari megbetegedések, amelyek feltétlenül elkerülendők, mivel ipari károkat okozhatnak.

Mennyiért vásárolják az USA-ban az urániumércet? Szíveskedjenek megnézni...

SEBESTYÉN JÁNOS: A tavalyi atomkonferencia anyaga közli.

KISS ÁRPÁD: Azt mindenesetre közölhetem, hogy a világpiaci ár felett termelünk, mint ipari ágazataink legnagyobb részében, ennél fogva ez is dotációt igényelne. A világpiaci árak csak a legutóbbi időkben alakultak ki, ha jól emlékszem, ércben uránkilogrammonként tíz dollár körül alakult ki mostanában. Tekintettel arra, hogy a magyar bányászat ipari méretekben még nem folyik, ezért az önköltsége sem alakult ki. Kezdeti stádiumban önköltségi számokra következtetni sem merek még. (*Felkiáltások: Mennyiért adjuk?*) Tekintettel arra, hogy ipari méretekben még nem történik termelés, nem adjuk el.

KÁZMÉR SÁNDOR: Következik Mogyoródi Ferenc. Utána Nagy Elek, a Csepel Fémművek esztergályosa.

MOGYORÓSI FERENC: Azok közé tartozom, akik most végezték el a műszaki egyetemet, és most behívtak tartalékos tisztii tanfolyamra. Mihelyt elvégeztem az egyetemet, kezembe kaptam az oklevelet. Elmentem a MÁV-hoz. Itt mindjárt egy problémám merült fel. A MÁV azt mondta: Lehet, hogy van oklevelem, lehet, hogy nincs, ők ezt nem hajlandók elismerni. Ez volt az első

²¹ Sebestyén János, gépészmérnök, (1911–) a Dunai Vasmű igazgatója, a Nehézipari Minisztérium energetikai miniszterhelyettese.